

vezérhajótól kapott parancsra. A távolból irányítható csatahajó kérése évtizedek óta foglalkoztatja a haditechnikusokat és 1911-ben Wirth Kristóf német mérnök már épített egy kísérleti hajót, amely a mögötte haladó vezérhajóról vezetéken továbbított villamos impulzusokra, önműködően végzett egyszerűbb műveleteket: megállt, elindult, lassabban vagy gyorsabban haladt és tetszés szerinti irányba fordult. A világháború utolsó éveiben, amikor már a drótnélküli táviróval folytatott kísérletekkel komoly eredményeket értek el, olyan hírek kerültek forgalomba, hogy az angol partok közelében végrehajtott sorozatos tengeralattjáró támadásokat rádióhullámokkal irányított német géptorpedók követték el, de ezeket az állításokat nem sikerült bizonyítani.

Az első komoly kísérletről az amerikai haditengerészet számolt be 1920-ban. Az amerikaiak egy kiszolgált cirkálót, a 8000 tonnás „Iowa“-t átalakították önműködően irányíthatóvá. Ez a hajó már nemcsak manővereket hajtott végre drótnélküli táviró útján, hanem ágyuit is sikerült megszólaltatni. Később Angliában, Franciaországban és Olaszországban több ilyen távolból irányítható kisebb csatahajót építettek, de ezek legfőbb hibája az volt, hogy lövegeiket nem sikerült pontosan irányítani. A németek — egy belga lap jelentése szerint, — tökéletesen kiküszöbölték ezt a fogyatékoságot s a mágnesakna után a távol-

ból irányított csatahajó és tengeralattjáró lesz a tengeri háború második német meglepetése.

A távolból irányított csatahajó vezérlőkészüléke az önműködő telefon elve alapján épült fel. A vezérlőkészüléken letárcsázott számok változó hosszúságú és erősségű elektromos áramingadozásokat továbbítanak a hajó központi kapcsolókészülékébe, amely — akárcsak az önműködő telefon, — minden számra más áramkört kapcsol, megindítva ezzel a megfelelő műveletek automatikus elvégzésére beállított készülékeket. Az ötszamos kapcsolókészüléken százezer, a hat számra működő kapcsolón pedig egymillió változású áramingadozás továbbítható s ezzel már az ágyuk, torpedók és gépfegyverek pontos és aprólékos irányítása is megoldódik. E hajók nagy hibája azonban, hogy egyetlen szerencsés lövéssel teljesen megbéníthatók, a másik fogyatékoságuk pedig valószínűleg az lesz, hogy ma már meglehetősen könnyű megállapítani a vezérlőkészülék hullámhosszát még akkor is, ha a hajót több s különböző hullámhosszokon működő készülékkel próbálnák irányítani. A hullámhosszokat ismerve, egy azonos vezérlőkészülékkel egyszerű dolog a hajó működését megzavarni s ha valamilyen módon a kapcsolókészülék számbeosztásának titkát is megszerzi az ellenfél, tetszése szerint elfoghatja, vagy — visszafordíthatja a géphajót. (Varga Geza)

V I L Á G S Z E M L E

A HÁBORU KIÉLESEDÉSE — IDEOLÓGIAI ALAPON?

A háború főhadiszintere, a nyugati-front továbbra is mereven csendes, a nézőnek mindinkább erősödik az a nézete, hogy a francia és német védmű-vonalak már kuliszákká merevedtek, amelyek mögött valami „mást“, valami „ujat“ készítenek elő. A nézők, így elsősorban a semleges államok nézői, mind nagyobb izgalommal várják ezt az „ujat“, aminek a hír- és rémhír-források beállítása szerint most tavasszal kell nagy erővel kitörnie, és akkor — jaj mindennek és mindenkinek... Mi, hol,

miért fog kitörni? Erre száz verzió is kering a világsajtóban és ennek nyomán az egyszerű emberek remegő lelkében. Az izgalmat csak fokozza a finnországi harcok újabb fordulata, a Kork-Mannerheim-vonal összeomlása, amely lerombolta a modern védmű-vonalak bevehetetlenségének hitét és azt a feltevést, hogy nyugaton a Siegfried- és Maginot-vonalak közötti háború azért nem indul meg, mert azok — bevehetetlenek. Nincsenek bevehetetlen erődvonalak — tanítja a finn háború, csak megfelelő helyen, alkalmas időben és kellő erővel kell támadni azokat. A Maginot-vonal gigászi ember- és anyagerejét tehát a francia-angol stratégia épp úgy vihethé rohamra a Siegfried-vonal ellen, mintahogy az elmúlt világháborúban a németek támadták Verdunt, az Entente-hatalmak a Dardanellákat és amint akkor a „Durchbruchsgeneral“-nak, Mackensennek sikerült az orosz és olasz harctereken áttörnie és felgöngyöltetnie — akkori eszközökkel, akkori védőműveken áthatolva — az ellenséges frontokat, úgy ma is lehetne sikeres támadást intézni a mai védővonalak ellen, csak akarni kellene. Miaja tábornok annak idején megállapította, hogy az ellenségnek semmilyen technikai fölénye nem képes átgázolni egy védővonalon, ha azt — akár a romokban állva is — mindenre kész katoná véd; ez igaz lehet, de ime, a védők mégis tehetetlenek akkor, ha az ellenség technikai és stratégiai felkészültsége megfelelő akarattal párosul. A franciák, angolok, németek tehát nem akarják egymást megtámadni. Miért? „Nem akarjuk az emberpusztítást — mondják angol-francia oldalon — reméljük, hogy enélkül is legyűrjük az ellenséget blokáddal, gazdasági háborúval, bekerítéssel.“ („És — gondolják talán hozzá, de nem mondják ki a diplomaták — talán majd akadnak közben mások, más államok, amelyek népeiket is harcba viszik.“) Német oldalról az indoklás hasonló: „Mi csak élni akarunk; az életünket — az életterünket — védjük és különben, ha az kell, hogy Anglia világhuralmát megdöntsük, majd elvégezzük ezt repülőgépeinkkel, tengeralattjáróinkkal, mágnesesaknáinkkal, az ellenblokáddal...“ A nyugateurópai konfliktussal kapcsolatban még mindig pártatlan orosz sajtó álláspontja szerint a nyugati hadviselők azért nem kockáztatják a nagy harcokat, mert a nagy vér- és anyagvesztéssel járó háború olyan tömeglelki és belpolitikai megrázkódtatással járna, amely minden sikert eleve kérdésessé tenne. Ehhez az állásponthoz — bármily furcsának tűnik is — legközelebb kerül a másik nagy semleges hatalom, Olaszország, amidőn a nyugati hatalmak viszonylagos harctéri passzivitását helyesli és ezzel egyidőben, ezen tulmenőleg kibékülésük lehetőségeit igyekszik előtérbe tolni. Persze a hasonlóság csak az okok megállapításában van, a célok és konkluziók ellentétesek: míg orosz oldalon a fenti megállapításból egy jövőbeli összeomlás lehetőségeit következtetik, addig olasz részen ugyanezen lehetőség megelőzését tartják szem előtt, talán abból a felismerésből táplálkozva, hogy egy komoly nyugati összeecsapás, amely a harci tömeglélek megrendülésével vagy értékváltozásával járna, kompromitálhatja a fasiszta tömegekben is azt a harci akaratot, amelyre a mai olaszoknak saját jövőbeli és életter szerző terveik szempontjából nagy szükségük van. Ettől a magatartástól nem sokban üt el az USA magatartása. Talán annyiban, amennyiben az USA figyelmét elég nagy mértékben lekötik a távol-keleti dolgok: Japán, Kína, a Csendes Óceán.

Igen, az ideológiai kérdés kétségtelenül egyre nagyobb mértékben foglalkoztatja a hadviselőket és semlegeseket, bár egyelőre inkább a semlegeseket. Ezek között is inkább a semleges front két ideológiai pólusát, Moszkvát és Rómát, mint a hadviselő nyugati-hatalmakat. Az angol-francia diplomáciának az a sakkhuzása, amely a Népszövetséget Finnország megmentésére csatasorba szólította, annyiban sikeresnek bizonyult, hogy Olaszországot, Amerikát és sok kisebb államot az angol-francia céloknak kedvező fellépésre készítette — ideológiai alapon. Ezzel megkönnyítette egyes veszélyeztetett országoknak azt, hogy polgári, kispolgári és birtokos-paraszti közvéleményüket és a munkásság demokrata befolyás alatt álló rétegét is hadiérdekei védelmének megnyerje lelkileg is megvalósíthassa, ezzel pedig megnyitotta lehetőségét annak, hogy ha még mindig nem éppen a saját hadbaszólított tömegeit, legalább más, kisebb államok katonaságát, komoly harcokba vethesse, egyelőre nem közvetlenül Németország, hanem annak segítőtje, a Szovjetunió ellen. Az az elgondolás, hogy ma a tömegeket csak ideológiai alapon lehet harcra vinni, Spanyolországban nyert sikert és igazolást, ahol az angol-francia diplomácia elérte azt, hogy spanyol, német, olasz és szovjet hadierők pusztultak azért, hogy a végén eggyel szaporodjék, a „jóakarátúan semleges“ államok sora. Ugyanez az elgondolás készíteti az angol-francia kormányokat arra, hogy ezt a háborújukat már ne a honvédelem nacionalista jelszavaival, hanem a demokrácia megmentésének nemzetiszocializmus-ellenes zászlaja alatt folytassák és ezen a vonalon halad Finnország megsegítésének nemzetközi akciója és mindaz, ami a finnországi példának sokszorosítása érdekében végbemegy. Az ideológiai beállítás — a hóviharokkal és sarkvidéki sötétséggel párosulva — tette lehetővé azt, hogy a finn vezetőréteg komoly ellenálló harcra tudta mozgósítani saját fiait és számos más ország felsőrétegeinek kiképzett fiatalosságát s a befolyása alatt álló egyéb rétegeket, sok multbeli elődjétől eltérőleg, amelyek saját fiaikat többé-kevésbé megkímélve, maguk helyett legtöbbször már kevésbé céljukat értő és érző rétegeket állítottak az első sorokba. Ugyanez áll az orosz oldalon is: az ideológiai alap („a finn dolgozók felszabadítása“ — „Leningrád, a proletárváros védelme“, stb.), amely a támadók tizezreit arra készíteti, hogy az ellenség betonállásainak százait vegye be élete és vére árán is. Igen, az ideológiai beállítás az, amely a nyugati háborút lehetővé tette s ugyanaz teszi lehetővé a háború kiéleltetését és észak, kelet és dél felé való kiszélesítését.

Vajjon azt jelenti-e ez egyben, hogy a nyugati hatalmak egymás elleni világhatalmi versengés jegyében indított háborújukat ideológiai háborúvá akarják átalakítani, hogy azt csak alkalmul használják fel — mint azt ma sokan hiszik — arra, hogy ennek merev kulisszái mögött a szovjetellenes keresztshadjáratot megszervezzék? Ezt a feltevést alátámasztani látszik a nyugati front passzivitása mellett az a sokféle mozdulat, amelyet a hadviselők a Szovjetunió körül végrehajtanak: Finnország megsegítése, a svéd kormányra gyakorolt nyomás, Törökország, a Balkán, Afganisztán és Irán befolyásolása és felkészítése, Weygand szíriai akciója, a közelkeleti hadsereg nagyarányú szaporítása, hadihajók Petsamo felett, hadihajók a Dardanellák bejáratánál, stb. De vajjon mindezek a mozdulatok odáig fejlődnek-e, hogy a nyugati hatalmak otthoni háborújuk gyengítése árán szórják körül a hatalmas keleti birodalmat kato-

náikkal, hadianyagokkal, repülőgépekkel, hadihajókkal? És ha ezt ma még nem tehetik (mert teljes hadierejüket leköti Németország és ennek csökkentésével súlyos veszélynek tennék ki magukat Nyugaton), — vajjon belátható időn belül, mondjuk akár néhány éven belül is, szaporíthatják-e annyira, hogy Németország hadierejét is tulszárnyalva a Szovjet körül oly hatalmas ember és anyagtömeget halmozhassanak fel, hogy a 190 milliós katonai államot Előázsia és Középázsia sivatagjain át és az Északi Jegestenger felől a siker reményével támadhassák? Nem hihető.

És annak sem látszik semmi jele, hogy az angol-francia hadvezetőség ebben hinne és erre készülne. Vagy talán számíthat rá, hogy Németország nem nézné rossz szemmel a nyugati front Keletre és Ázsiába való áthelyezését és állig felfegyverkezve bár, de tétlen semlegességet tanúsítana? Ilyen eshetőségről is csak talán az olasz diplomácia álmodozik, de józanabb perceiben az olasz sajtó is megállapítja ennek reménytelenségét. Halott remény ez és nemcsak azért, mert Németország jóakarató tétlenségében nem bizhatnak ellenségei, hanem azért sem, mert az akció még Németország viszonylagos tétlensége esetén is legfeljebb csak azt eredményezhetné, hogy a nyugati hatalmak erejüket hasztalanul morzsolnák fel egy messzi, hosszú, szörnyű háboruban, mialatt Németország megőrizné erejét. Ezzel éppen azt a sorsot választanák, amit ellenségüknek, Németországnak szántak München idején és amelyet Németország, bár sokkal könnyebben, határai közelében kellett volna csak háborúznia, mégis kategórikusan elhárított magától.

Mint az ideológiai álcázásnak, úgy az Eurázia körül észlelhető készülődéseknek is az értelmük és céljuk nem az osztály-világháború előkészítésében van, amely tulságosan távoli cél ahhoz, hogy azt egy háború viselése közben tűzhetné maga elé a hadviselő felek egyike vagy másika, hanem abban, hogy a célbavett kisebb háborúk előidézésével, sőt már a Szovjet határok pusztá fenyegetésével sakkban tartsák és lekössék a Németországot segítő hatalmat, annak nyers- és hadianyag feleslegeit elvonják a nyugati háború színteréről, amely továbbra is, mint eddig a főhadszíntér marad. Ugyanakkor ezek a kisebb háborúk gyöngíthetik és morzsolgathatják a Szovjetnagyhatalom erejét és ezzel előkészítik a talajt egy későbbi, egy második nagy háború számára, amelynek célkitűzései valóban és nemcsak látszólagosan ideológiai természetűek lesznek. De nem hihető, hogy erre a második háborúra, mint a közeljövő lehetőségére gondolnának a hadviselők, mindaddig, amíg mostani háborújukat így vagy úgy, győzelemmel vagy kompromisszummal nem likvidálták. Erre pedig megint csak semmi kilátás nincs, sőt a merev frontok kulisszái mögött, a hadtápterületeken, hadiüzemekben, tengeren és gazdasági fronton oly nagyarányú műveletek mennek végbe egymás ellen, amelyekhez képest a finn háború és a Közelkelet összes jelenségei gyengéd játéknak tűnnek.

Az igazi legnagyobb veszély, a már nemcsak a nyugati és északi hadviselőket, de az egész európai, az egész világot fenyegető veszély abban rejlik, hogy amíg ezek a távoli célokat követő kísérletek folynak, a háború (a meglévő, az angol-német-francia konfliktusban összepontosuló háború) mégis szélesedik, élesedik (előre nem látható okok és körülmények folytán) s könnyen valamelyik új nagyhatalom (Amerika, a Szovjetunió, Olaszország vagy Japán) preventív értékű közbelépését idézheti

elő. Ettől a veszélytől mindenesetre óv bennünket az a bámulatos óvatosság, amellyel, legalább is a Szovjetunió és Olaszország, (tehát a két legghamarább számbajöhető hatalom) a mostani háború alatt egyformán ki-tüntetik magukat. (B. Z.)

SZEMLE, BÍRÁLATOK

FÉJA GÉZA KÖNYVE MÓRICZ ZSIGMONDRÓL

Kötetremenő tanulmányt írni élő íróról szokatlan, de nem haszon-talan. Nem is hálátlan mesterség. Különösen akkor érdekkeltő, ha nem azonos korosztály tagjai mondanak véleményt egymásról. Kortársak, kik egyuttal fegyvertársak vagy ellenlábások, sok tekintetben gyanu-síthatók elfogultsággal, baráti szivességgel, ellenséges beállítottsággal. Bár a kortársi ítéletmondásnak is meg van az a haszna, hogy egyivá-súak közelebbről ismerik egymást és a közösen átélt időket és így kö-zelebb tudnak férközni az írói teljesítmény belső és külső alakító té-nyezőihez. Ennek feltárásával az utókor elfogulatlanabb kutatója szá-mára értékes forrástanulmányt nyújthatnak. A második nemzedék vé-leménye az elsőről csak olyan esetben gyanus, ha a fiatalabb esztétikus így akarna magának érdemeket szerezni az idősebb korosztály előtt, vagy így akarná feltornászni magát, a nála nagyobb név hátán, a hirnév szárnyaira.

Féját nehéz ilyesmikkel gyanusítani. Egészen kezdő éveiben már új irodalmi érték-mérő felállításán dolgozott, mely éles határvonalat baráz-dált az előttejáró Nyugatnemzedék íróinak minőségi megítélésében. Már akkor, előbb Szabó Dezső, majd Bajcsy-Zsilinszky lapjában, leszögezte azokat a szempontokat, amelyek most Móriczról írott könyvének utolsó fejezeteiben kiszélesítve követelnek meghallgatást. Számára Ady volt a mérték s azok az itt-ott elejtett kritikai megjegyzések, melyekkel Ady a primár tehetségről vallott felfogását ismeretessé tette. Ezekben a kez-deti időkben Szabó Dezső is, szokott modorában, brutális szókimondás-sal rontott neki a l'art pour l'art magyar képviselőinek s köztük első-sorban Babits Mihálynak, Kuncz Aladárnak és velük együtt a kifino-mult műveltség, a kifejezésbeli előkelőség íróinak, hogy ezekkel szem-ben a maga, az Ady és Móricz Zsigmond kiválóságát irodalom és ma-gyarság szempontjából előbbrevalónak minősítse. Féja pedig Szabó De-zső tanítványaként indult.

A pörben így utólag és alaposabb átgondolás után nehéz ítéletet mondani. Féja azzal indokol, hogy az idők követelései az eddig meg-szokott epikus formák felbontására kényszerítették a mai írókat. A re-génytől dokumentumértéket is követel s az írótól utmutató szolgálato-kat politikai, társadalmi és közművelődési vonatkozásokban, nemcsak széptani értelemben. Nem veszi azonban észre vagy nem akarja észre-venni, hogy ezt a szolgálatot a maguk elvonatkozottabb kifejező módján Ba-bitsék is ellátják. És hogy Móricz Zsigmond sem az a nyers kifejező erő ma már, akinek például a Sáraranyban jelentkezett. A két külön ut, me-lyek bizonyos állomásokon párhuzamosaknak, néha éppen szétágazók-